

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

Геолого-географічний факультет
Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ЩОДЕННИК
з економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової
практики

студентів 1 курсу напрямку підготовки «Географія»,
спеціальність «Географія» і «Економічна та соціальна географія»

та

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо проходження економіко-географічного етапу
навчальної природничо-наукової практики

Харків – 2014

Нємець Л. М., Сєгіда К. Ю. Методичні рекомендації щодо проходження економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики студентів 1 курсу напряму підготовки «Географія». Видання четверте. – Харків, 2014. – 20 с.

Методичні рекомендації розроблені для студентів-географів щодо проходження економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики, яка проводиться після першого курсу і є невід’ємною складовою підготовки бакалаврів географії.

Мета: надати методичну допомогу студентам в розвитку навичок самостійної роботи при проходженні економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики.

Методичні рекомендації розраховані на студентів денного та заочного відділення геолого-географічного факультету, які навчаються за напрямом «Географія».

Методичні рекомендації містять загальні відомості про мету та завдання економіко-географічного етапу навчальної практики, розкривають зміст діяльності студентів-практикантів та форми звітності студента про практику. В них сформовані вимоги до оформлення звіту, надається список рекомендованих джерел інформації, а також систему оцінювання навчальних досягнень студентів. Методичні рекомендації включають в себе індивідуальний щоденник практики, що заповнюється кожним студентом самостійно і здається разом із звітом.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
геолого-географічного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
(протокол № 7 від 3 лютого 2014 року)*

Економіко-географічна складова навчальної практики займає особливе місце в підготовці бакалаврів географії. В умовах підвищення ролі соціально-гуманітарних знань в системі освіти, що динамічно змінюється, навчальна економіко-географічна практика має не тільки пізнавальне, а й виховне і світоглядне значення.

Ця практика націлена, насамперед, на закріплення знань, формування компетентностей по цілому блоку суспільно-географічних дисциплін. Студенти отримують, крім того, значний обсяг нової науково-практичної соціально-економічної інформації. Вони знайомляться з техніко-економічними особливостями діяльності та територіальної організації установ і підприємств різних галузей господарства, інфраструктури та соціального комплексу, отримують комунікативні навички.

Значення економіко-географічної складової навчальної практики визначається і її спрямованістю на становлення громадянських позицій майбутніх фахівців, розвиток цілісності і глибини їх поглядів на проблеми взаємодії природи і суспільства, які відбуваються в регіоні в умовах соціально-економічних перетворень.

Крім того, ця практика багато в чому сприяє утвердженню в свідомості студентів конструктивної ролі географії в управлінні соціально-економічним розвитком країни. Економіко-географічна практика розвиває також міждисциплінарне мислення і комплексний підхід до розвитку господарства, оскільки для розуміння і глибокого аналізу регіональних соціально-економічних процесів необхідне залучення не тільки фізико-географічних, але й історичних, економічних, культурологічних та інших знань.

Навчальна практика студентів 1 курсу з економічної і соціальної географії може бути організована в різних регіонах, але як правило, проходить в межах своєї області та міста. Головні критерії вибору території, що вивчається, – максимальна доступність різноманітних джерел інформації і можливість безпосереднього відвідування різних типів об'єктів. На кафедрі соціально-економічної географії і регіонознавства практика проводиться у

межах міста Харкова, що логічно і методологічно виправдано з погляду послідовності навчального процесу. В якості бази практики використовуються підприємства, установи, заклади, які відвідують студенти з метою їх суспільно-географічної характеристики.

Всі студенти беруть участь в споріднених польових і маршрутних спостереженнях, ведуть записи в індивідуальних щоденниках. При цьому, кожна група отримує своє індивідуальне дослідницьке завдання, результати виконання якого стають складовою частиною загального звіту із суспільно-географічної практики всього курсу.

Мета практики – поглибити і закріпити теоретичні знання з економічної і соціальної географії, продовжити розвиток навчальних вмінь та навичок студентів стосовно соціально-економічних досліджень у процесі комплексного суспільно-географічного вивчення конкретного регіону, знайомство з елементами галузевих територіальних систем, аналіз взаємозв'язку природних компонентів з соціально-економічними процесами в межах регіону.

Завдання практики:

- ознайомити студентів з принципами і методами організації маршрутних і стаціонарних соціально-економічних регіональних досліджень;
- показати можливості пошуку, здобуття і системно-структурного економіко-географічного аналізу різноманітної статистичної, технологічної, соціологічної, картографічної, візуальної інформації за різними типами соціально-економічних об'єктів і територіально-виробничих комплексів;
- формувати комплексне уявлення про місце і роль регіону, що вивчається, в соціально-економічному комплексі країни, його ресурсному потенціалі, особливостях територіальної організації населення, господарства, соціальної сфери та її інфраструктури;
- звернути увагу на унікальні природні та визначні історико-культурні пам'ятки; своєрідність звичаїв, традицій народних промислів і оцінити їх значення з погляду перспектив соціально-економічного розвитку регіону;
- дати чітке розуміння суті складання комплексної економіко-географічної

характеристики регіону з виявленням головних факторів, своєрідності, територіальної диференціації, актуальних проблем і можливих перспектив його соціально-економічного розвитку;

- закріпити практичні навички первинного збору матеріалів під час польового етапу і підготовка їх до аналізу.

Методи дослідження: маршрутні спостереження, описовий, порівняльно-географічний, статистичний, картографічний, історико-географічний, аналізу і синтезу, комплексного вивчення ключових об'єктів тощо.

Компетентності, що формуються в ході економіко-географічної практики:

- організація і проведення економіко-географічних маршрутних, стаціонарних і експедиційних спостережень і досліджень;
- дослідження технологічних та економічних особливостей діяльності, а також територіальної організації промислових, сільськогосподарських підприємств та установ соціально-культурної сфери;
- пошук, збір та обробка різноманітних фактичних даних, що характеризують умови та особливості соціально-економічного розвитку регіону;
- науковий аналіз соціально-економічної ситуації в регіоні із застосуванням різних методів дослідження, що дозволяють виявити фактори, особливості, проблеми та перспективи його розвитку;
- оформлення в звіт результатів економіко-географічного дослідження;
- індивідуальне виконання локальних завдань як складової частини колективного звіту про практику.

Для зручності виконання індивідуальних дослідницьких робіт, забезпечення внеску всіх студентів у загальний підсумковий звіт з урахуванням інтересів і здібностей кожного окремого студента, роздаються завдання, направлені на детальний опис досліджуваних процесів і явищ, картографування, фотофіксації. Крім того, в ході практики визначаються студенти, відповідальні за представлення її результатів на засіданні наукового дискусійного клубу, складання підсумкової доповіді, комп'ютерної презентації.

Зміст діяльності студентів-практикантів

Тема занять	Найменування робіт
Підготовка до суспільно-географічних досліджень в межах регіону	Загальний збір студентів. Установча конференція. Інструктаж з охорони праці та техніки безпеки. Розподіл робіт по групах, бригадах, отримання індивідуальних завдань. Підбір необхідної літератури, статистичної і картографічної інформації; робота з джерелами інформації.
Загальна історико-географічна характеристика регіону	Відвідання музею історії регіону (або краєзнавчого музею), оглядова тематична екскурсія по центральній частині міста. <i>Камеральні роботи:</i> опис історії формування регіону, його заселення, господарське освоєння, роль адміністративного центру в соціально-економічному розвитку регіону. Складання комп'ютерної картографічної основи об'єктів дослідження.
Економіко-географічна оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону	Відвідання місць розробки корисних копалин, підприємств і музеїв, маршрутні спостереження. <i>Камеральні роботи:</i> вивчення додаткових літературних і картографічних джерел, складання карти «Природно-ресурсний потенціал регіону».
Чисельність, склад, рух населення і його розселення по території регіону	<i>Камеральні роботи:</i> ознайомлення з можливостями пошуку та аналізу статистичної інформації. Отримання статистичних даних з офіційних публікацій, Інтернету, регіональних статистичних органів. Аналіз отриманої інформації. Складання карти щільності населення; графіків і діаграм, що характеризують динаміку чисельності і склад населення, природний і механічний рух, територіальну структуру міст і сільських поселень регіону.
Промисловість регіону	Ознайомлення з роботою промислових підприємств, їх територіальною структурою. Знайомство з його економічними і технологічними особливостями. <i>Камеральні роботи:</i> збір додаткової інформації і характеристика структури господарства і промисловості міста, опис конкретних підприємств. Складання картосхем, графіків і діаграм.
Агропромисловий комплекс	Ознайомлення з роботою підприємства переробної промисловості АПК, маршрутні польові спостереження. <i>Камеральні роботи:</i> збір додаткової інформації і характеристика особливостей розвитку підприємств АПК міста, опис конкретних підприємств. Складання картосхем, графіків і діаграм.
Інфраструктура міста	Ознайомлення з роботою транспортного підприємства та його інфраструктурою. <i>Камеральні роботи:</i> збір додаткової інформації, її аналіз і складання картосхем. Опис конкретних об'єктів.
Звіт практики. Залік	Завершення аналізу та обробки отриманої інформації, складання зведеного текстового звіту, його оформлення. Складання фото- та відеозвіту і презентації до підсумкової доповіді на захисті.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Геолого-географічний факультет
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ЩОДЕННИК
економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики

Студента(ки) _____

1 курсу денного відділення

групи _____

Харків – 2014

Правила ведення й оформлення щоденника

Щоденник – основний документ студента під час проходження практики. Під час практики студент щодня коротко має записувати в щоденник все, що він зробив за день виконання календарного графіка проходження практики, у відповідності до програми, зокрема дату та назву підприємства, основні соціально-економічні показники та особливості діяльності підприємства. Більш докладні записи студент веде в робочому зошиті, які є логічним продовженням щоденника. В ті дні, коли студенти працюють в бібліотеці під час підготовки до заліку та написанні звіту, в щоденнику студент коротко записує, з якими джерелами інформації працював, якими ресурсами користувався.

В кінці кожного дня студент зобов'язаний подавати щоденник на перегляд керівникам практики, останні подають письмові зауваження, додаткові завдання тощо.

Після закінчення практики щоденник разом зі звітом перевіряється керівниками практики, які його підписують і оцінюють правильність його заповнення.

Оформлений щоденник разом із звітом студент має здати керівнику практики, надалі ці документи зберігаються на кафедрі.

Без заповненого щоденника підписаного керівником практика не зараховується.

Форми звітності студента з практики

Студенти здають **груповий звіт**, кожен із студентів виконує його окремий підрозділ. При написанні групового звіту студенти мають додержуватися нижче наведеної структури.

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОСПОДАРСТВА М. ХАРКОВА

Вступ (*актуальність дослідження, об'єкт, предмет, мета, задачі та методи дослідження*)

Розділ 1. Характеристика економіко-географічного положення

- 1.1. Місце регіону в соціально-економічному розвитку країни. Географічне положення в межах України
- 1.2. Адміністративно-територіальний устрій
- 1.3. Положення відносно морів та океанів
- 1.4. Положення відносно транспортних магістралей та шляхів сполучення
- 1.5. Положення відносно великих сировинних баз та ринків збуту продукції
- 1.6. Висновки щодо позитивних і негативні рис ЕГП

Розділ 2. Оцінка природних умов та природно-ресурсного потенціалу

- 2.1. Тектонічна та геологічна будова території
- 2.2. Господарська оцінка рельєфу
- 2.3. Господарська оцінка мінерально-сировинних ресурсів
- 2.4. Господарська оцінка клімату та кліматичних ресурсів
- 2.5. Господарська оцінка водних ресурсів
- 2.6. Господарська оцінка ґрунтів
- 2.7. Господарська оцінка рослинного та тваринного світу
- 2.8. Характеристика природоохоронних територій та сучасної геоecологічної ситуації
- 2.9. Загальна оцінка природо-ресурсного потенціалу міста

Розділ 3. Геодемографічна характеристики міста

- 3.1. Загальна чисельність населення та його динаміка
- 3.2. Густота населення та її територіальні відмінності
- 3.3. Природне відтворення населення
- 3.4. Механічний рух населення
- 3.5. Етнічний та національний склад населення
- 3.6. Працересурсний потенціал, проблеми зайнятості та безробіття

Розділ 4. Загальна характеристика господарства

- 4.1. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку господарства м. Харкова
- 4.2. Загальна характеристика виробничої сфери
 - 4.2.1. Електроенергетика
 - 4.2.2. Металургійний та машинобудівний комплекс
 - 4.2.3. Хімічний та нафтохімічний комплекс
 - 4.2.4. Лісова, деревообробна, поліграфічна промисловість
 - 4.2.5. Промисловість будівельних матеріалів
 - 4.2.6. Фармацевтична, медична та мікробіологічна промисловість
 - 4.2.7. Легка промисловість
 - 4.2.8. Харчова промисловість
 - 4.2.9. Характеристика галузей агропромислового комплексу міста
- 4.3. Загальна характеристика невиробничої сфери
 - 4.3.1. Житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування
 - 4.3.2. Освіта і наука
 - 4.3.3. Медична сфера
 - 4.3.4. Культурний комплекс
 - 4.3.5. Торгівельна інфраструктура
 - 4.3.6. Спортивна інфраструктура
 - 4.3.7. Рекреаційна інфраструктура
- 4.4. Загальна характеристика транспорту та зв'язку міста
 - 4.4.1. Характеристика транспортних об'єктів регіонального, національного, міжнародного значення
 - 4.4.2. Характеристика міської транспортної мережі

4.4.3. Характеристика зв'язку

Розділ 5. Зовнішньоекономічні зв'язки та інвестиційна діяльність

5.1. Експортно-імпортний потенціал

5.2. Особливості інвестиційної діяльності

Розділ 6. Проблеми та перспективи розвитку міста

Висновки

Список використаних інформаційних джерел

Додатки – Характеристика окремих промислових підприємств міста

Маршрутні замітки і враження

Вимоги до оформлення звіту

Загальні вимоги:

- цільова направленість; чіткість побудови;
- логічна послідовність викладу матеріалу;
- глибина досліджування і повнота висвітлення питань;
- впевненість аргументацій; стислість і точність формулювань;
- конкретність викладу результатів роботи;
- доведеність висновків та обґрунтованість рекомендацій;
- грамотне оформлення, наявність графічного (картографічного) матеріалу, відповідних схем, графіків та фотоматеріалів.

Звіт має бути написаний в єдиному науковому стилі, грамотно і правильно оформлений, зброшурований у тверду або м'яку обкладинку, мати охайний вигляд.

Формат сторінок для її написання А4 (210x297 мм). Робота виконується в комп'ютерному варіанті шрифтом Times New Roman через 1,5 міжрядковий інтервал розміром літер 14, абзац 1,25 см. Допускається 12 розмір літер у великих, об'ємних таблицях. Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 25 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 15 мм. Вирівнювання основного тексту виконується по ширині. У тексті мають

бути поставлені переноси. *Сторінки* роботи нумеруються арабськими цифрами, зберігаючи наскрізну нумерацію всього тексту. Номер сторінки ставиться в правому верхньому кутку без крапки в кінці. Титульний аркуш входить в загальну нумерацію сторінок, але номер на ньому не ставиться.

Ілюстрації, таблиці, які виконані на окремій сторінці, включаються до загальної нумерації сторінок. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подаються арабськими цифрами без знака №.

Розділи, підрозділи, пункти та підпункти нумеруються арабськими цифрами, їх заголовки слід підписувати напівжирним шрифтом. Переноси в заголовках не допускаються. Заголовки (за винятком заголовка пункту) відділяються від основного тексту одним міжрядковим інтервалом. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Міжрядковий інтервал у назві розділів та підрозділів –1.

Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу напівжирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка.

Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу у підбір до тексту напівжирним курсивом. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера пункту повинна стояти крапка. *Підпункти* нумерують і підписують їх заголовки у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти, не виділяючи їх напівжирним шрифтом.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ЗВІТ

ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ПІДПРИЄМСТВ м. ХАРКОВА

За допомогою Інтернет-ресурсів скласти економіко-географічну характеристику будь-якого підприємства міста Харкова, за традиційним нижченаведеним планом:

1. Повна назва підприємства, форма власності, юридична та фактична адреса.
2. Період заснування; ключові етапи розвитку.
3. Техніко-економічні особливості виробництва
- 4.

Принципи і фактори розміщення	Сировина	Продукція	Споживачі

5. Кількість працівників, середня заробітна платня.
6. Соціальні програми для персоналу.
7. «Цікавинки»
8. Проблеми та перспективи розвитку

Рекомендовані джерела інформації

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983
2. Атлас. Харківська область: Моя мала Батьківщина / Ред. Т. В. Погурельська. – К.: ТОВ «Мапа», 2000. – 20 с.
3. Голиков А. П., Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник. – К.: Либідь, 1997 – 306 с.
4. Голиков А. П. Размещение производительных сил и регионалистика: Учебное пособие / Голиков А. П., Дейнека А. Г., Казакова Н. А. – Харків: «Олант», 2005 – 319 с.
5. Головне управління статистики в Харківській області – http://uprstat.kharkov.net/ua/stat/stat_inf/demograf.html
6. Іщук С. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Навчальний посібник / Іщук С. І. – К.: Видавець Паливода А. В., 2006 – 283 с.
7. Розміщення продуктивних сил: Навчальний посібник / За ред. В. В. Ковалевського О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенова. – К.: Либідь, 1996. – с. 369-386.
8. Розміщення продуктивних сил: Підручник / За ред. Є. П. Качана. – К.: Вища школа, 1998. – с. 191-208.
9. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
10. Харківська область: Природа населення господарство. – 2-е вид. перероб. та доп./ А. П. Голиков, О. Л. Сидоренко та ін. / Під ред. А. П. Голикова, О. Л. Сидоренка. – Харків: «Бізнес Інформ», 1997 – 288 с. – (Серія: Регіони України).
11. Харківська обласна державна адміністрація – офіційний сайт – <http://www.kharkivoda.gov.ua/>
12. Інформаційний портал – <http://www.all.kharkov.ua>

**Вимоги до загального оцінювання економіко-географічного етапу
навчальної природничо-наукової практики**

студентів 1 курсу

спеціальність «Географія» та «Економічна і соціальна географія»

<i>Вид роботи</i>	<i>бали</i>
Підготовчий етап (<i>інструктаж з техніки безпеки, вступне заняття, отримання загального та індивідуальних завдань</i>)	<i>10</i>
Полевий етап (<i>ознайомлення з виробничим процесом підприємств</i>)	<i>15</i>
Ведення щоденників	<i>5</i>
Тестовий контроль	<i>15</i>
Груповий звіт – змістовність, оформлення, захист, відповіді	<i>15</i>
Індивідуальний звіт – змістовність, оформлення, захист, відповіді	<i>20</i>
<i>Всього</i>	<i>80</i>

**Примітка: економіко-географічна складова навчальної практики складає 16 % часу і, відповідно, 16 % балів із загальної оцінки за навчальну природничо-наукову практику. Відповідно, отримані за економіко-географічний етап практики бали переводяться у 16 бальну систему із розрахунку 5:1 (80 балів = 16 балів)*

Для отримання залікової оцінки з економіко-географічної практики необхідним є виконання всіх видів робіт.

Терміни виконання завдань практики

25 травня 2014 року – збір та обробка інформації, самостійна робота над індивідуальним та загальним звітами

26-28 травня 2014 року – ознайомлення з виробничим процесом підприємств

29 травня 2014 року – збір та обробка інформації, самостійна робота над індивідуальним та загальним звітами

30-31 травня 2014 року – заліковий контроль: тестовий контроль, індивідуальний та груповий звіт.

Навчально-методичне видання

Немець Людмила Миколаївна
Сегіда Катерина Юріївна

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ЩОДЕННИК

з економіко-географічного етапу навчальної природничо-наукової практики
студентів 1 курсу напряму підготовки «Географія»
спеціальність «Географія» і «Економічна та соціальна географія»

та

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо проходження економіко-географічного етапу
навчальної природничо-наукової практики